

15. PETROV, M. (2003) *Skryzhali pamiaty*. Kyiv : Lybid.
16. SOBOLEVSKIY, A. I. (1899) Logika zhidovstvuyushchikh i Taynaya taynykh. *Pamyatniki drevney pismennosti i iskusstva*. CXXXII, 5–13.
17. SPERANSKIY, M. (1908) Iz istorii otrechennykh knig. IV: Aristotelevy vrata, ili Taynaya taynykh. *Pamyatniki drevney pismennosti i iskusstva*. CLXXI, 135–179.
18. STANKEVICH, L. I. (2007) Rukopysnyy sbornik gadatelno-astrologicheskogo soderzhaniya XVI veka (Aristotelevy vrata, ili Taynaya Taynykh) iz fonda Natsionalnoy biblioteki Belarusi. *Zdabytki: Dakumentalnyya pomniki na Belarusi*. 9, 94–126.
19. TRIPOLSKIY, N. N. (1896) *K istorii drevnego pravoslavnogo Pochayevskogo monastyrya na Volyni*. Pochayev: [s. n.].

20. Tserkovno-arkheologicheskie uchrezhdeniya. (1904) *Zodchiy*. 32, 365.
21. TEMČINAS, S. (2015) L'integrazione culturale del Granducato Lituano e nel Regno di Polonia: la tradizione libraria cirillica in rus'ka mova e i testi in polacco dei tatar di Lituania. *Slavica Ambrosiana*. 5, 3–15.
22. The Secretum Secretorum and the Muscovite Autocracy (1983). In: Ryan W. F., Schmitt Ch. B. (eds.) *Pseudo-Aristotle: The Secret of Secrets. Sources and Influences*. London: Warburg Institute, University of London, pp. 114–123.
23. TOSCANO, S. (2010) Il 'secretum' del Secretum Secretorum antico-russo. In: Bertolissi S., Salvatore R. (eds.) *Forma formans: Studi in onore di Boris Uspenskij*. Vol. 2. Napoli: M. D'Auria, pp. 231–241.

Надійшла до редколегії 28.11.16

O. Panchuk, senoir assistant

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE ESTABLISHMENT OF THE CHURCH ARCHAEOLOGICAL MUSEUMS AT THE THEOLOGICAL ACADEMIES AND IN THE EPARCHIES IN UKRAINE: IDEA, ORIGINS, ROLE OF N. I. PETROV

The establishment of the Church Archaeological Museums at the Theological Academies in the second half of the nineteenth century was based on the ideas that have been formulated during the first Archaeological Congresses. The establishment of these museums lasted for more than 20 years and had a specific character to Moscow, St. Petersburg and Kiev Theological Academies. The Church Archaeological Museum at Kiev Theological Academy led by N. I. Petrov became the center for the study of the Church History and Museology and an example for Eparchial Museums in Ukraine. Graduates of the Kiev Theological Academy and Members of the Church of the Archaeological Society at this Academy established all Eparchial Museums and Collections of Antiquities in the second half of the XIX and at the beginning of the XX centuries. N. I. Petrov had a major influence on their work. He help to establish the Funds of Eparchial Museums and Collections of Antiquities in Ukraine. Thanks to Petrov one managed to carry out scientific attribution of many artifacts, identify the most valuable of them, and avoid mistakes and deliberate falsification. One of the most valuable finds was the manuscript of so-called "Aristotle's Gates". It was an old Russian variant of a short version of the popular in medieval Europe pseudo Aristotelian treatise Secretum Secretorum ("The Secret of Secrets", also known as the "The Secret Book of Secrets"). The treatise was written ostensibly by Aristotle for his disciple Alexander the Great. N.I. Petrov gave the manuscript for publication to Professor A. Sobolevsky. In the old Russian versions of the Secretum Secretorum he identified numerous interpolations of Devenenis and other writings of Moses ben Maimonides. The study of this manuscript continues today by scientists from many countries, the relevance of this study is constantly increasing.

Keywords: Church Archaeological Museums, Kiev Theological Academy, Eparchial Museums, Secretum Secretorum, N. I. Petrov.

УДК 902:069.424 (477.42)

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2016.131.4.10>

А. Петраускене, здобувач
Інститут археології НАН України, Київ, Україна

РОЗБУДОВА АРХЕОЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ ПІД ВІДКРИТИМ НЕБОМ У МІСТУ ОЛЕВСЬК ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

На північно-східній околиці міста Олевськ, в урочищі Бабина гора знаходиться археологічна пам'ятка – городище давньоруського часу. Пам'ятка збереглась майже в первозданному вигляді і уникла більш пізніх антропогенних втручань, якщо не враховувати лінію окопів другої світової війни по периметру городища. На ньому під час візуального огляду відзначено добре збережений оборонний рів напільного боку та вал, висотою до 3 м, в'їзд та майданчик городища. З 2009-го року на запрошення Олевського міськвиконкому в місті постійно працює Житомирська археологічна експедиція ІА НАНУ. Роботи експедиції спрямовано по основних напрямках: дослідження культурних нашарувань в центрі сучасного міста, вивчення археологічного комплексу городища в ур.Бабина гора, дослідження археологічних пам'яток в найближчій окрузі стародавнього міста та розбудова музею під відкритим небом. Пропонована до музеєфікації територія вільна не тільки від наземних перепланувань та забудови але й від комунікаційних мереж, що дозволяє продовжувати дослідження пам'ятки і отримувати нові дані для поточення уявлень про об'єкт музеєфікації та поповнення його експозиції. У статті висвітлюється три основні розділи з яких складатиметься музей: городище, передмістя та розділ живої історії – етнографічний.

Ключові слова: городище, музей, експериментальна археологія.

На північно-східній околиці м. Олевськ Житомирської обл. в ур. Бабина гора знаходиться археологічна пам'ятка – городище давньоруського часу. Більшість дослідників період його функціонування окреслювали досить вузько IX – початок XI ст. Зважаючи на досить маленькі розміри – його розцінювали як типові городище древлянського та початку давньоруського періоду.

Перші відомості про археологічні знахідки в місті та його окрузі належать до XIX ст. У роботі В. Б. Антоновича знаходиться перелік археологічних пам'яток у місті та за його межами. Перші археологічні обстеження на його території проводить у 1903 р. Я. В. Яроцький, який оглянув городище на північно-східній околиці міста в ур. Бабина гора та провів розкопки на декількох курганах групах у місті й поблизу нього.

Після тривалої перерви в 70-х рр. XX ст. пам'ятку та прилеглий посад було обстежено фахівцем у галузі давньоруських городищ М. П. Кучерою. Ученим було

виявлено посад городища, поточено його конструктивні й культурно-хронологічні особливості.

Із 2009 р. на запрошення Олевського міськвиконкому в місті постійно працює Житомирська археологічна експедиція ІА НАНУ. Роботи спрямовувалися за основними напрямками: дослідження культурних нашарувань у центрі сучасного міста, вивчення археологічного комплексу городища в ур. Бабина гора, дослідження археологічних пам'яток у найближчій окрузі стародавнього міста й розбудова музею під відкритим небом.

Городище збереглося майже в первісному вигляді й уникло пізніших антропогенних втручань, якщо не враховувати лінію окопів Другої світової війни по периметру городища. На ньому під час візуального огляду відзначено добре збережений оборонний рів напільного боку та вал, висотою до 3 м, в'їзд і майданчик городища. Розкопки проводились на майданчику городища, де виявлено різночасовий матеріал давньоруського та пізньосередньовічного часу. Із метою вивчення харак-

теристики оборонних споруд досліджувалась частина майданчика городища з південного краю та південна частина оборонного валу й рову. Унаслідок чого було зафіксовано кам'яну вимостку по периметру майданчика городища, яка вірогідно, слугувала для покращення переміщення оборонців фортеці вздовж оборонної стіни, а також фрагменти стовпових ям, які майже повністю знищені оборонною траншеєю і які могли бути залишками стовпових ям від оборонної стіни каркасно-стовпової конструкції.

Під час розрізу оборонного валу встановлено, що він мав як мінімум два етапи будівництва: перший періоду древлянського племінного союзу, який закінчується у середині X ст. Його верхній етап фіксується у вигляді спалених господарських комплексів біля півніжної городища, із виразними ознаками пожежі й розвалів посудин середини X ст. У розрізі вали в його підоснові зафіксовано два ряди спалених городень, над якими насипано пізніший масивний насип валу.

Цікаві та певною мірою неочікувані результати були отримані під час вивчення западини в західній частині майданчика городища. Ще під час її огляду М. П. Кучерою було висловлено припущення, що вона може бути залишками стародавнього колодязя, який має бути невід'ємним атрибутом середньовічної фортеці і часто фіксується на давньоруських городищах. Після трьох сезонів польових розкопок 2013, 2014 і 2015 рр. було отримано беззаперечні докази, що вона належить до залишків стародавньої гідротехнічної споруди, що знаходить своє підтвердження у формі у плані та перерізі й абсолютних розмірах котловану об'єкту, особливостях стратиграфії заповнення та виявлених у ньому знахідках.

Експериментальні дослідження в межах роботи археологічної експедиції в м. Олевськ проводяться починаючи з 2010 р. і спрямовані на вивчення стародавніх ремесел і промислів давньоруського та слов'янського населення, а також на розбудову музею під відкритим небом на місці вивчених археологічних об'єктів. Роботи проводяться в напрямі натурного моделювання бортництва, відтворення технологічних особливостей виготовлення питного меду, виготовлення сиродутного заліза, гончарства й ін. Із 2013 р. проводяться роботи з натурного моделювання стародавніх водних транспортних засобів.

Одним із напрямів роботи експедиції є розбудова на місці археологічного комплексу городища в ур. Бабина гора музею під відкритим небом.

Як уже відзначалось, площа майданчика городища та прилегла до нього територія виявилась вільною від сучасної забудови та перепланувань нового та новітнього часів, що значно підвищує рівень збереженості й інформативності археологічних матеріалів городища, їхню наукову цінність.

Зважаючи на важливість і, в багатьох випадках, унікальність виявлених знахідок, добру збереженість археологічної пам'ятки та перспективність її експонування як унікального туристичного об'єкту, міською радою м. Олевськ 19 квітня 2011 р. було прийнято рішення № 71 про надання території городища та прилеглої до нього площі статусу заповідника.

Варто також зауважити, що пропонується до музеєфікації територія вільна не лише від наземних перепланувань і забудови але й від комунікаційних мереж, що дозволяє продовжувати дослідження пам'ятки й отримувати нові дані для поточення уявлень про об'єкт музеєфікації та поповнення його експозиції.

Не менш важливим для ефективності створення музейного та заповідного комплексу на вказаній території є відсутність багатьох земельних власників. Площа го-

родища та прилегло до нього посаду належить до комунальної власності міста Олевськ. Це створює сприятливі умови для можливості створення музейно-заповідного комплексу та виключає юридичні й організаційні складності, які можна прогнозувати за умови багатьох власників площі під час створення музею-заповідника та його подальшого функціонування.

Не менш важливим для ефективного функціонування музею є зручна комунікаційна мережа, яка оточує майбутній музей і дозволяє швидко та зручно дістатися до нього майбутнім відвідувачам. У цьому випадку за 200 м на Захід від нього проходить міжнародна авто-траса Олевськ-Лельчиці.

За 6 км на Південь проходить автомагістраль Київ-Ковель-Ягодин. За 200 м на Південь від неї проходить залізнична дорога Київ-Львів. За 1,5 км на південний Захід розташований залізничний вокзал м. Олевськ.

Після довготривалих консультацій із вітчизняними спеціалістами та фахівцями з різних європейських країн, зокрема із Роландом Пардекопером – секретарем організації EXARC (archaeological Open-Air Museums and Experimental Archaeology) було визнано важливість і перспективність створення на місці городища в урочищі Бабина гора в м. Олевськ музею під відкритим небом.

Актуальність створення музею присвяченого саме древлянському місту обґрунтована важливою роллю Древлянської землі в історії становлення давньоруської держави й розвитку історії східного слов'янства.

Експозиція музею включатиме три головних розділи: городище, передмістя та розділ живої історії – етнографічний.

Першим розділом музею планується **городище** в урочищі Бабина гора. Він включатиме в себе нерухомі об'єкти, які мають достатню наукову базу для проведення їхньої натурної реконструкції: оборонний рів, в'їзд, оборонна стіна древлянська; оборонний вал литовської доби; колодязь; кам'яна "дорога", житлово-господарські споруди; медуша.

Оборонний рів, дуже замулений, зафіксовано ще на початку XX ст. Дослідженнями 2011 р. встановлено, що він має глибину до 1,8 м, ширину до 20 м і містить матеріали, які мають датування в межах давньоруського періоду. Пропонується реконструкція частини рову навпроти в'їзду в його північній частині на місці виходу до безіменного струмка, що обмежує городище з Півночі. За умови такого розташування реконструйованої частини рову він становитиме окрему композицію із в'їздом і слугуватиме початком огляду експозиції городища. Над ровом навпроти в'їзду пропонується зведення мосту. Його рештки не збереглися, проте аналоги подібним конструкціям відомі за повідомленнями літописних джерел.

В'їзд на городище, зафіксований М. П. Кучерою знаходиться в крайній північно-західній його частині на місці, де оборонний рів виходить до струмка, що омиває північний край городища. Він ледь вигнутим півколом, оминаючи край валу, піднімається по краю городища. Довжина підйому – 20 м, ширина – 2 м. Вірогідно, що в цьому місці могла бути дерев'яна конструкція для перетину рову.

Пропонується відтворити в'їзду браму на місці в'їзду й окремі супутні елементи цієї частини фортифікаційної системи.

Оборона стіна древлянського часу була досліджена розкопками 2011 р. у нижній частині насипу валу. Вірогідно, саме виявлені залишки становили перший етап будівництва городища. Зважаючи на добрий стан збереженості та відносно невеликі розміри обго-

рілих залишків оборонних клітей, найефективнішим було б представлення їхньої в експозиції музею в за-консервованому вигляді під прозорим накриттям. Су-путніми експонатами можуть стати репліки синхронних речових знахідок, які виявлено під час археологічних розкопок оборонної стіни.

Оборонний вал зафіксований першими дослідни-ками городища, був віднесений ними до давньоруської фортифікації.

Проте вже під час першого нашого огляду городища в 2009 р. було поставлено питання про протиріччя між ранньою датою існування городища IX–XI ст., його ма-ленькими розмірами й потужним оборонним валом. За своїми відносними розмірами він значно перевищував оборонні споруди рядових древлянських городищ. Піс-ля отримання на городищі в ході досліджень 2010–2011 рр. знахідок, які можуть датуватися другою поло-виною XII–XIII ст., його зведення було віднесено саме до цього періоду, коли зводяться потужніші оборонні спо-руди. Після проведення наукової апробації результатів розкопок 2009–2011 рр. у ході міжнародної археологіч-ної конференції було визнано, що час його зведення з урахуванням отриманих у ході розкопок даних, має бу-ти віднесений до литовської доби. Переважна частина археологічних залишків оборонної стіни знищена тран-шеєю періоду Другої світової війни.

Колодязь у вигляді неглибокої западини в західній частині городища зафіксовано під час обстеження го-родища М. П. Кучерою, який відзначив, що на майдан-чику городища впритул до валу знаходиться западина, яка на думку М. П. Кучери могла утворитися внаслідок заповнення котловану колодязя. Діаметр западини – 9 м, глибина – 0,3 м. Подібні споруди добре відомі на давньоруських селищах відкритого типу й укріплених поселеннях. У деяких випадках (Автуничі) нижні части-ни колодязів, зважаючи на стратиграфічні особливості ґрунту сприятливі для зберігання деревини, зберіга-ються у стані задовільному для подальшої реконструк-ції та відновлення. Після проведення археологічних обстежень він може слугувати як діючий відтворений елемент городища.

Вимостка вздовж внутрішнього периметру городи-ща досліджена археологічними розкопками 2011 р. Сму-га викладена з каменів розмірами 0,1–0,3 х 0,1–0,4 м. Аналогічні об'єкти зафіксовані на пізньосередньовічних укріплених поселеннях. Вірогідно, вони виконували фун-кцію дороги для зручного пересування гарнізону фортеці вздовж оборонних стін. Після консервації об'єкту, він може стати одним із елементів експозиції музею.

Медуша. Музейний комплекс, який представляє да-вньоруське місто, його центральну частину, важко уявити без такого важливого атрибуту як медуша, у якій зберігались запаси питного меду для княжих святку-вань та інших важливих подій. Нагадаємо, що й перші писемні відомості про слов'ян пов'язані саме з питним медом. Традиційність і споконвічність цього напою під-тверджують також і літописні давньоруські повідомлен-ня – порівняно з вином, мед згадується рідше і майже виключно, як напій під час культових подій.

Актуальність розміщення в музейному комплексі на Бабиній горі реконструкції медуші пояснюється також тим, що в межах Олевського району збереглися рештки реліктового бортного промислу майже в первинному вигляді. Створення подібної реконструкції з розміщен-ням у ній відтворених зразків питного меду, дозволить не лише використовувати їх як виразний елемент ек-спозиції, але і створити безпосередній зв'язок із реально

існуючими нині старовинними місцевими бортними промислами та створити сприятливі умови для їхнього вивчення, підтримки й подальшого розвитку.

Об'єкти давньоруського часу, які можна ідентифіку-вати з медушами, досить рідкі. Вони представлені спо-рудами в Чернігові, Новгород-Сіверському, Путивлі. Виявлені добре документовані рештки медуші в Києві. На їхній підставі ми можемо зробити реконструкцію роз-мірів споруди, характеристики її окремих елементів, матеріалів, які використовувалися для її побудови та внутрішнього інтер'єру.

Посад. Для міста пізньосередньовічного періоду ти-повим є наявність неукріпленої частини, розташованої поза межами оборонних споруд – посаду на якому роз-ташовувалась торгово-ремісничка частина. Біля олевсь-кого городища обстеженнями 70-х рр. XX ст., археологіч-ними розвідками й розкопками 2009–2011 рр. виявлено посад площею біля 8 га, на якому зафіксовано археоло-гічні рештки господарських і ремісничих споруд і речові знахідки, найбільш ранні серед яких датуються третьою чвертю I тис. н. е. – празько-корчацька культура.

У межах цього розділу можливе розміщення рекон-струкцій, які репрезентують різні напрями ремісничої та торговельної діяльності: гончарства, металургії, брон-золиварної справи. Прототипи для подібних реконстру-кцій добре відомі на давньоруських і слов'янських па-м'ятках і пройшли апробацію у вигляді теоретичних і натурних моделей на декількох експериментальних майданчиках. Під час проведення науково практичних семінарів з експериментальної археології в Олевську у 2011–2012 рр. було виконано натурні реконструкції ме-талургійного й ковальського горнів, побутової печі та ін. Обстежено місцеві родовища сировини для виготов-лення будівельного матеріалу для зведення піротехніч-них споруд, обстежено поклади місцевих гончарних глин і болотної руди для виготовлення заліза.

В експозиції музею подібні реконструкції можуть бу-ти використані як експонати, а також для дослідження стародавніх технологій і в межах проведення туристич-них і екскурсійних програм.

Середньовічне населення міст не розривало оста-точно зв'язків із сільськогосподарськими заняттями. Не можна виключати, що частина знахідок землеробських знарядь на давньоруських городищах засвідчують саме подібні випадки.

У ході виконання робіт з експериментальної архе-ології з вивчення господарства населення лісової зони України поруч із Олевським городищем у 2011 р. було закладено ділянку з експериментальними посівами зла-кових, яка може в подальшому використовуватися не лише для проведення наукових експериментів для ви-вчення стародавніх сільськогосподарських технологій, але і для експонування в музейному комплексі. Кінце-вий продукт із дослідної ділянки може включатися до подальших досліджень сільськогосподарських промис-лів і стародавніх харчових технологій.

Традиційне господарство поліської зони передбачає комплексний характер: у ньому переплітаються сільсь-ке господарство, ремесла, промисли, збиральництво лісових продуктів. Зважаючи на наявність у Поліссі роз-галуженої гідромережі, у ньому завжди були присутні річкові промисли. Річка слугувала також важливою транспортною артерією. Найпоширенішим для невели-ких поліських річок транспортним засобом були човни виготовлені з цілого стовбура дерева. Вони відомі за письмовими джерелами, археологічними знахідками та численними етнографічними даними. Більшість із них

мають декілька метрів довжиною й незначну осадку, що дозволяє долати часті повороти та мілини, властиві поліським річкам.

Діючі репліки стародавніх човнів однодеревок можуть бути експонатом музею та використовуватись для різноманітних туристичних і фестивальних програм.

Етнографічний розділ. Особливістю розташування городища в ур. Бабина гора можна вважати оточення його північно-східної частини приватними городами місцевих мешканців і ділянками, вільними від будь-якої господарської діяльності, які примикають до р. Уборть. За умови незначного доповнення й організаційного оформлення, ця територія може використовуватись для розділу музею, який буде представляти етнографію Житомирського Полісся.

Джерельною базою для створення етнографічного розділу може бути сільське оточення міста Олевськ. Завдячуючи природному оточенню (ліси, важкопрохідні болота), відсутності швидких міграційних процесів, у межах району добре збереглися в архаїчному вигляді побут, господарство, мова, традиції й обряди, які можуть слугувати як об'єктом для вивчення так і джерелом для корегування та поповнення майбутньої експозиції.

Оформлення етнографічної експозиції можна виконати у формі сільської садиби, у якій будуть представлені рухомі й нерухомі експонати, що відображатимуть різні напрями матеріальної культури Полісся, побуту, сільського господарства, тваринництва, лісохмічних промислів, рибальства та полювання, бортництва, збиранництва, ремісничої діяльності.

Частину експозиції можна виконати з використанням діючих моделей, які дозволять відтворити різні процеси господарчої та побутової діяльності.

Напрямки подальшого розвитку музею. Створений музей попри безсумнівно позитивне значення експонування досліджених і відтворених об'єктів чи виробів може також виконувати функцію реконструкції моделей життя в давніх суспільствах, не лише демонструвати певний соціум на певному етапі історичного розвитку, а й виконувати ряд дослідницьких завдань. У разі розвитку в цьому напрямі музейна експозиція буде не статичною – вона розвиватиметься та постійно відновлюватиметься.

Музей може брати участь у виконанні державних наукових програм із вивчення матеріальної культури середньовічного поліського міста, використовуватись як перспективний туристичний об'єкт з інтерактивною ек-

позицією, використовуватись для культурно-освітницьких і виховних програм.

Список використаних джерел

1. Антонович В. Б. Археологическая карта Волынской губернии / В. Б. Антонович // Труды XI Археологического съезда в Киеве ; под ред. П. С. Уваровой, С. С. Слутского. – М. : Типография Г. Лисснера и А. Гешеля, 1901. – С. 1–132.
2. Веремейчик О. М. Колодязі на давньоруських сільських поселеннях / О. М. Веремейчик, І. А. Готун // Археологія. – 1995. – № 4. – С. 82–94.
3. Готун І. А. Музеї під відкритим небом та експозиційні можливості експедиційних баз експериментальної археології / І. А. Готун, О. М. Казимир, О. А. Коваль, А. В. Петраускас, А. О. Петраускене // Експериментальна археологія: завдання, методи, моделювання. Стародавній Іскоростень: Збірка наукових праць. – К. : Ліра-К, 2011. – С. 29–92.
4. Древнерусские поселения Среднего Поднепровья. (Археологическая карта) / под ред. В. Д. Баран. – К. : Наук. думка, 1984.
5. Звіздецький Б. А. Городища IX–XIII ст. на території літописних дравлян / Б. А. Звіздецький. – К. : Інститут археології НАН України, 2008.
6. Ипатьевская летопись // Русские летописи. – Рязань : Александрия, 2001.
7. Куза А. В. Древнерусские городища X–XIII вв. Свод археологических памятников / А. В. Куза. – М. : Христианское издательство, 1996.
8. Кучера М. П. Нові дані про городища Житомирщини / М. П. Кучера // Археологія. – 1982. – Вип. 41. – С. 72–82.
9. Кучера М. П. Звіт про розвідку городищ у 1975 р. / М. П. Кучера // Науковий архів Інститута археології ІА НАНУ, спр. 1975в/27.
10. Яроцкий Я. В. Могильники по среднему течению р. Уборти / Я. В. Яроцкий // Археологическая летопись Южной Руси за 1903 г. – К. : [б. в.] 1904. – С. 174–193.

References

1. ANTONOVICH, V. B. (1901) Arkheologicheskaya karta Volynskoy gubernii. In: P. S. Uvarova, S. S. Slutskij (eds.) *Trudy XI Arkheologicheskogo s'ezda v Kieve*. Moscow: Tipografiya G. Lissnera i A. Geshelya, pp. 1–132.
2. VEREMEICHUK, O. M., HOTUN, I. A. (1995) Kolodiaz na davnorusskykh sil'skykh poselenniakh. *Arkheolohiia*. 4, 82–94.
3. HOTUN, I. A. et al (2011) Muzei pid vidkrytym neбом ta ekspozytsiini mozhyvosti ekspedytsiinykh baz eksperymentalnoi arkheolohii. In: O. P. Motsia (ed.) *Eksperymentalna arkheolohiia: zavdannia, metody, modelivannia. Starodavniy Iskorosten*. Kyiv: Lira-K, pp. 29–92.
5. BARAN, V. D. (ed.) (1984) *Drevnerusskie poseleniia Srednego Podneprov'ya*. (Arkheologicheskaya karta). Kiev : Naukova dumka.
6. ZVIZDETSKYI, B. A. (2008) *Horodyshcha IX–XIII st. na terytorii litopysnykh drevlian*. Kyiv: Instytut arkheolohii NAN Ukrainy.
7. Ipat'evskaya letopys' (2001). In: A. I. Tsepkov (ed.) *Russkie letopisi*. Vol. 11. Ryazan': Aleksandriya
8. KUZA, A. V. (1996) *Drevnerusskie gorodyshcha X–XIII vv. Svod arkheologicheskikh pamyatnykov*. Moscow: Khristianskaya khiga.
9. KUCHERA, M. P. (1982) Novi dani pro horodyshcha Zhytomyrshchyny. *Arkheolohiia*. 41, 72–82.
10. KUCHERA, M. P. (1975) Zvit pro rozvidku horodyshch u 1975 r. In: *Naukovyi arkhiv Instytutu arkheologii IANU*. 1975v/27.
11. Yarotskiy, Ya. V. (1904) Mogilniki po srednemu techeniyu r. Ubori. *Arkheologicheskaya letopys' Yuzhnoy Rusi za 1903 g.*, 174–193.

Надійшла до редколегії 28.11.16

A. Petrauskene, PhD student

Institute of Archaeology National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

DEVELOPMENT OF THE ARCHAEOLOGICAL OPEN AIR MUSEUM IN OLEVSK CITY, ZHYTOMYR REGION

In the Northeastern outskirts of Olevsk city, in the natural boundary Babyna Gora the archeological site of Kievan Rus time is located. Since 2009 at the invitation of Olevsk Municipal Executive Committee, Zhytomyr archaeological expedition IA NASU is constantly working on the site. Expedition focuses on key issues: the research of cultural layers in the center of the modern city and on the archaeological complex in the natural boundary Babyna Gora, the study the archaeological sites near the ancient city and vicinity with consequent developing of an open-air museum. The territory of the future museum will be free not only from land and from building alterations but of communication networks, that allows to continue the sight research. The paper highlights three main sections that constitute the museum – the town, the suburb and a section of live history – the ethnographic one.

Keywords: hillfort, museum, experimental archaeology.